

Økologisk mat til ungdommen - en presentasjon av iPOPY prosjektet

For å øke forbruket av økologisk mat på lengre sikt, er det viktig å nå unge konsumenter. Bioforsk leder et europeisk forskningsprosjekt om mattilbud i skolen. Deltakerlandene har svært ulike ordninger, og andelen økomat varierer mye. Hva kan vi lære av hverandre for å finne innovative strategier til økt bruk av økologiske matvarer, i skolen og på andre arenaer?

Anne-Kristin Løes og Matthias Koesling
Bioforsk Økologisk
anne-kristin.loes@bioforsk.no

Internasjonal økoforskning

”Innovative løsninger for økologisk mat i offentlige serveringstilbud til barn og unge” (iPOPY) er ett av åtte pilotprosjekt som finansieres gjennom en felles satsning mellom forskningsrådene i 11 europeiske land i ERA-nettet CORE Organic (www.coreorganic.org). Forskningsmiljøene innen økologisk mat og landbruk i Norge er små, og Norges forskningsråd har derfor prioritert å bruke midler fra Matprogrammet til internasjonal satsing innen dette området. Norge deltar i fire av de åtte CORE Organic-prosjektene. Prosjektene omfatter tre hovedområder: Matkvalitet, dyrehelse/-velferd og markedsforskning. iPOPY hører hjemme i den siste kategorien, og et hovedmål med prosjektet er å bidra til økt etterspørsel av økologisk mat. Vi har valgt å satse på ungdom som målgruppe, dels fordi de er framtidens forbrukere, og dels fordi ungdom i vekst og utvikling har spesielt stort behov for mat av høy kvalitet. Mange land sliter med økende overvekt og sykdommer relatert til kosthold og livsstil, også blant unge. Et viktig mål i iPOPY (www.ipopy.coreportal.org) er å undersøke hvordan satsing på økologisk mat kan bidra til at ungdom får et bedre kosthold og et sunnere forbruksmønster. Prosjektet startet i 2007 og varer til 2010.

Effektive strategier, gode opplevelser og sunnere kosthold

Forskere fra Danmark, Finland, Tyskland, Italia og Norge samarbeider i prosjektet, og fra norsk side er det Bioforsk Økologisk og Statens institutt for forbruksforskning (SIFO) som deltar. I fire arbeidspakker gjennomføres undersøkelser for

- å sammenlikne strategier og virkemidler i de ulike landene for å stimulere økt bruk av økologiske matvarer i offentlig regi

- å analysere viktige produktkjeder for å avdekke utfordringer og foreslå kvalitetskriterier, og sammenlikne og vurdere ordningene for sertifisering (Ø-merking) av serveringssteder
- å beskrive ungdommers holdninger til og opplevelse av økologiske mattilbud, og hvordan økologisk mat trekkes inn i undervisningen
- å analysere hvordan økologiske mattilbud i skolen påvirker hva elevene ellers spiser, og hvilke effekter dette kan ha på helsen deres.

En egen arbeidspakke sørger for framdrift og koordinering, og trekker hovedkonklusjoner fra prosjektet som helhet.

Ulike land - ulike utfordringer

Fra hvert av de fire landene som er med og finansierer prosjektet, Danmark, Finland, Italia og Norge, er det utarbeidet omfattende rapporter som beskriver dagens ordninger for matservering i grunnskolen, og i hvilken grad maten som tilbys er økologisk (tabell 1).

Danmark har kommet langt med å kombinere innføring av skolemat med bruk av økologiske råvarer, men har ikke noe tilbud om gratis servering til alle. Norge var det første landet i Europa som tilbød elever i grunnskolen gratis frukt, et initiativ som nå er tatt opp i EU (European Commission 2008), men ligger svært langt bak andre europeiske land når det gjelder annen matservering i skolen. Finland har gratis skolemat til alle, men har ikke kommet langt med å ta i bruk økologisk mat i skolen. Italia leder utviklingen på dette området, med subsidiert eller gratis varm mat til alle skolebarn, og krav om økologisk mat i mange delstater. I Italia er de viktigste utfordringene å beholde den gode matkvaliteten under økende krav til effektivisering, og å

Tabell 1. Oversikt over matsserveringen i grunnskolen i landene som finansierer prosjektet.

Land, antall innbyggere i 2007 og folketetthet	Ordninger for matsservering i grunnskolen	Økologisk?
Norge, 4,74 mill - 12 / km ²	Matpakke, enkelte skoler med matsalg i kantine. Salg av abonnement for melk og frukt, frukt delvis gratis.	Økomek og -frukt noen få steder, avhengig av tilgang. BAMA leverer 20 % økofrukt.
Danmark, 5,48 mill - 127 / km ²	Matpakke, ofte mer innholdsrik enn den norske. Salg av melk, juice og frukt. Salg av mat, ofte enkle varmretter, i flere store byer, ulik organisering fra sted til sted. Ingen gratisordning.	Økomek i store områder. Kommuner med matsalg ofte økologisk.
Finland, 5,26 mill - 16 / km ²	Gratis varm mat til alle fra barnehage t.o.m. videregående skole, rettighet for alle uavhengig av inntekt.	Enkelte skoler + kampanjer.
Italia, 57,7 mill - 191 / km ²	Subsidiert varm mat daglig til alle fra barnehage t.o.m. videregående skole, til dels avhengig av familiens inntekt.	Lovbestemt lokal og/eller økologisk mat i 6 delstater.

skaffe produkttyper og størrelser tilpasset behovene til store kjøkken som leverer skolemat.

Norske matpakker, melk og frukt

Den norske matpakka dominerer i grunnskolen, selv om enkelte skoler har kantiner med salg av mat. Prøveprosjekt med servering av gratis mat har vært svært positive, med god effekt på både trivsel og læring (Bjelland 2006). Innføring av gratis skolemat til alle er et svært ambisiøst mål som bare ett politisk parti så langt har gått aktivt inn for (Løes *et al.* 2008). Som et første trinn på veien mot et gratis skolemåltid i Norge, ble det høsten 2007 innført et statstilskudd til alle skoler med ungdomstrinn for at hver elev skulle få en gratis frukt daglig. Bakgrunnen for dette var en intervensjonsstudie som viste en varig økning i fruktinntak etter en periode med gratis fruktservering i skolen (Bere *et al.* 2007). Ungdomstrinnet ble prioritert fordi det er de eldste elevene som oftest lar være å ha med, eller spise medbrakt mat. Selv om tilskuddet ble øremerket fra høsten 2008 mangler det likevel sanksjonsmuligheter mot kommuner som velger å bruke statstilskuddet til annet enn frukt. Det har heller ikke vært noe stort engasjement fra foreldre og barn for å klage over manglende frukt der kommunen har valgt å prioritere andre behov på skolebudsjettene.

Økologisk matsservering i norsk skole foregår i dag i svært begrenset omfang (Løes *et al.* 2008). BAMA er den dominerende leverandøren av skolefrukt, og har en målsetning om at 20 % av frukten skal være økologisk. Enkelte steder finnes lokale leverandører av økologisk frukt, men ingen offentlige etater har hittil vært villige til å dekke merprisen. En av de største

leverandørene måtte derfor nylig legge ned virksomheten (Jensen 2008). TINE leverer økologisk lettmeik i enkelte områder, men har ikke prioritert skolemelk i sin satsing på økoprodukter. Merprisen dekkes av elevene/foresatte.

Andre arenaer for økomat til ungdommen

Siden matsserveringen i skolen er lite utviklet, bruker vi også andre eksempler på offentlig servering av økologisk mat til unge mennesker som materiale fra norsk side i iPOPY-prosjektet. Luftforsvaret i Midt-Norge har et prosjekt med innføring av økologisk mat i sine kantiner, og Øyafestivalen i Oslo har lang erfaring med servering av økologisk mat. Det tredje norske eksempelet er Trondheim kommune, som har en målsetning om at 30 % av maten kommunen kjøper inn skal være økologisk innen 2011, og at andelen i skoler og barnehager skal være minst 20 %.

Referanser

- Bere, E., M.B. Veierød, Ø. Skare & K.I. Klepp. 2007. Free school fruit - sustained effect three years later. *International Journal of Behavioral Nutrition and Physical Activity Research* 4(5), <http://www.ijbnpa.org/content/4/1/5>
- Bjelland, M. 2006. Skolemåltidet i grunnskolen. Kunnskapsgrunnlag, nytte og kostnadsvirkninger og vurdering av ulike skolemåltidsmodeller. Rapport fra arbeidsgruppe. Nedsatt av Kunnskapsdepartementet. 76 s.
- European Commission 2008. School Fruit Scheme: Which role for the European Union? http://ec.europa.eu/agriculture/markets/fruitveg/sfs/index_en.htm
- Jensen, J.Ø. 2008. Slutter med økologisk skolefrukt. Tidens Krav nettavis. <http://www.tk.no/nyheter/article4000959.ece>
- Løes, A.K., M. Koesling, G. Roos, L. Birkeland & L. Solemdal 2008. Organic and conventional public food procurement for youth in Norway. *Bioforsk Rapport* 3(43) 28 pp.